

Hogyan szólnak a benedeki harangok?

Vékony kis iratcsomó a kalocsai érseki uradalom gazdasági levéltár 1892. és 1893. évi „főpénztári okmányai” között az az irategyüttes, amely választ ad a címként feltett kérdésre. Érdekes is, tanulságos is a „helyi múlt” megismerésében, feltárásában.

1892. április 6-án leég a katolikus templom és plébánia — s minden bizonnyal más is — Szentbenedeken, a mai Dunaszentbenedeken. Az egyházi testületek elhatározzák az újjáépítést, s a legfontosabb kérdésekben intézkednek is. A szükséges téglamennyiséget helyben rendelik meg az uradalommal korábban kötött szerződés alapján egyébként is termelő „Kun-féle téglaegetőn”.¹ Ezen túlmenően, mai nyelven szólva ütemezik a teendőket. Júliusban már a téglaszállításra köt szerződést Simig Rezső uradalmi tisztartó Máté József bíró és Kiss Zsigmond tanúk előtt Bitskei István, Vas József, Vargyas Károly, Vidok József fia, Tóth József, Szabó István, Mészáros Mihály benedeki lakosokkal, akik elvállalják, hogy a szükséges téglát megfelelő időben az építkezés helyén lesz ezerdarabonként 1 forint 10 krajcár fuvardíj ellenében. (Érdekes, hogy a vállalkozók közül csak Szabó István jelezte görcsös kereszttel a „keze vonását.”) Augusztus 27-én 207 ezer tégláért 227 forint 40 krajcárt vesznek fel fuvardíjként, október 29-én 119 700 tégláért 131 forint 67 krajcárt. A beszállított és ezrenként összerakott téglák mennyiségét Farkas István erdőőr igazolja, s egyben tanúsítja a pénz átvételét is.

Vas János és társai homokszállítására vállalkoznak, „köblábját” (átjavítja köbméterre) 50 krajcárért fuvarozzák. Augusztus 29-én 168 m³-ért felvesznek 84 forintot, szeptember 24-én 129 m³-ért 64 forint 50 krajcárt, október 24-én 22 m³-ért 11 forintot, november 19-én 54 m³-ért 27 forintot. A homok tényleges beszállítását és mennyiségét „Antal Itraubinger (Itralunger?) Kumüves Paler Demblommal” igazolja, aki egyben a pénz felvételét is tanúsítja. A munka befejeztével még Németh Imre plébános is láttamozza.

1892. év végére tehát minden bizonnyal tető alá került az újjáépítés. Erre vonatkozó irat azonban nincsen az anyagban. Szintén még 1892-ben, december 23-án keltezve tesz ajánlatot — valószínű, hogy korábbi felkérésre — Ludvig Hoppel pécsi mester (Vergolder: aranyozó) az oltár elkészítésére a tartozékok, a méretek és az ár megjelölésével.

1893. január 20-án tartott főkáptalani ülés jegyzőkönyvi kivonatában szerepel, hogy az uradalmi tisztartó 19-én jelenti Hoppel pécsi mester ajánlatát. Az ülésen határozatokkal hoznak: 1. A 430 forintról szóló költségvetés szerint elkészítendő egy oltár: tabernaculum, azaz szentségtartó, 6 gyertyatartó és a canontábla. 2. Gruánszky (Gramitszky?) Ferenc asztalosmesternél a padok megrendelése „felfüggesztetik” a költségszámítás bemutatásáig. 3. „Az uradalmi tisztartó utasíttatik” hogy Walter (Walser) pesti harangöntőtől „három harang és egy vasharangláb” elkészítésére vonatkozó költségszámítást szerezzen be, s azt „mutassa be” (mármint a főkáptalannak). Simig Rezső tisztartó a határozat értelmében megrendeli Hoppel aranyozó (egyben asztalos) mesternél az oltár elkészítését, s nem késlekedhet a harangokkal kapcsolatban sem ajánlatot kérni. A válasz igen gyorsan érkezik, hiszen január 26-i budapesti keltezéssel fel is adatik: „Költségtervezet Walser Ferencz első magyar gép és tűzoltószerek-gyár harang és ércöntődeből Budapesten, Rottenbiller-utca

66. sz.". Három ajánlatot tesz a gyár. Egy „B-dúr accord”-ot, „B, D, F hangú” harangokkal, melynek összsúlya 714 kg, ára (kg-ként 1 forint 80 krajcárral) 1285 forint 20 krajcár. A szükséges részekkel együtt 1565,20 forint. A második ajánlat részletezve:

II. II. moll accord			
337 kg	1 drb	H hangú	I.
210 kg	1 drb	D hangú	II.
98 kg	1 drb	Fis hangú	III.
645 kg	3 drb új ércharang a legfinomabb harangérezzből		1161 forint
	(1,80 kg-ként)		
	3 szabadalmazott vaskorona és ütő részei		240 forint
	(a fenti 3 haranghoz)		
			1401 forint

A harmadik ajánlat egy „C-dúr akkord”, 502 kg súlyú „D, E, G hangú” harangok ára 903 forint 60 krajcár.

Külön szerepel az ajánlatban: „1 fekvő vas harangláb” és „tengely-perselyekkel ellátva” 225 forint. Azt is tartalmazza, hogy „bérmentes szállítás” (az utolsó ব্যবস্থায়), a harangok „felhúzása, a harangláb beállítás és a harangok beillesztése” együttesen 100 forint — a kőműves- és ács munkát kivéve. Egyben közli, az „ócska harangércet beváltja” kg-ként 1 forintért bérmentesen Budapestre szállítva. Előzékenyen megajánlja: „A megkívántató szent képeket és feliratot díjmentesen alkalmazom.” Bizalom erősítő szándékú-e, vagy egyszerűen csak az volt a követelmény, hogy a jó árajánlat mindent tartalmaz — ki tudja —, de feltünteti, „15 évi jótállást vállalok”, s azt is, a „szállítási határidő 5—6 hét”.

A „kötségtervezet hátlapjára rá van írva: „Ez az igazi.” Minden bizonnyal kompetens személy véleményét őrzi. Belül pedig a második (részletesebben közölt) árajánlat van megjelölve kék színessel, ami szintén a választásra utal. Megrendelésre a február 3-án tartott főképtaláni ülésen kerül sor. A jegyzőkönyvi kivonat tartalmazza, hogy a 13. napirendi pontban terjesztik elő Walser Ferenc ajánlatait, s kimondják, hogy szükséges a szentbenedeki harangok megvásárlása. A „H-moll accord” harangjai, a készletek és az értékek ugyancsak ott van a kivonatban, valamint az is, hogy a „kötségtervezet alapján és erejéig Walser Ferenc budapesti harangöntővel elkészítendő”. Simig tisztartó úr nyilván megrendeli. Később is ő marad az ügy intézője, előbb „Tekintetes”, majd egyre inkább „Nagyságosként”.

Kétségtelen, hogy a kalocsai egyházmegyének, irányító papi testületének volt már kapcsolata a gyárral. A század vége felé önálló falvakban mindenütt épült templom is. Sőt, 1890 szeptemberében a kalocsai főszékesegyház, a „nagytemplom” harmadik harangját ugyanez a cég szállította. (Súlya 672,5 kg, ára 1209 forint 60 krajcár.) A bizalom is közrejátszhatott tehát az újabb harangrendelésben. Még akkor is, ha a főszékesegyházi harangvásárlás Horváth Ignác jószágigazgató (az érseki uradalmak legfőbb gazdasági vezetője) rendelkezése szerint történt, aki 1890-ben még hivatalában volt.

Február 3-án döntött a főképtaláni ülés a harangok megrendelésében, amit 8-án megkap a gyár, 9-én válaszol rá. Közli, hogy „becses soraival rendelteket jegyzékbe vettem”, és egyben kéri a tisztartót, adják meg a harangokra a feliratokat és a szentek képeit. A megrendelés nagyon gyors visszairgalmazásával a bizalmat is erősíteni akarja, mint ahogy a megrendelő iránti feltétlen bizalmát fejezi ki az „előleg semmi esetre sem kell” kifejezéssel. A két héttel későbbi, február 17-i főképtaláni ülésen születik újabb döntés. A kivonatban ugyanis benne van, hogy a tervbe vett építkezésekhez (a templom és a plébánia újjáépítéséről lehet szó) mennyi pénzre van szükség. A tisztartó előző napon kelt jelentése tartalmazza a bevételeket (minden bizonnyal az adományokat), a költségeket, valamint a még szükséges összegeket. Úgy dönt a testület, hogy a 22 000 forint „kölesön egészben felvételik”.

A főképtaláni jegyző még egy határozatot feljegyez a jegyzőkönyv kivonatában. Nevezetesen azt, hogy a benedeki plébánostól „tervezetet” kérjenek a „harangokra vésendő szent alakok és feliratok” iránt. A testület felelősségét bizonyítja a „jóvággyás végett bemutatandó lesz” utasítást jelentő kitétel, ami talán nem felesleges óvatosság. E határozat alapján kéri Simig tisztartó úr Németh Imre plébános javaslatát, aki már február 22-én megküldi a következőképpen: „Becses felszólítása következtében vagyok bátor a harangokra öntendő szentképek és feliratok tervezetét” felterjeszteni. Megjegyzi azonban a plébános úr, hogy soha nem készítettett harangot, valamint azt is, hogy — de mintha ezt fájlalná — a „kötött

szerződést sem ismervén”, sem azt, hogy „mennyi lehet a kép és felírás, azért a harangok mindkét oldalán terveztem azokat.”

1° harang. Egyik oldalán Jézus szent szíve képe, fölötté félkörben ezen felírással: „Tanuljatok tőlem, mert szelid vagyok és alázatos szívű.” Másik oldalon: „A szent-benedeki róm. hath. egyház számára öntettem társaimmal együtt a múlt évben elégett harangok helyett. 1893.”

2° harang. Egyik oldalon: Bold. Szűz Mária képe a következő körirással: „Oh Mária! szomorúak vigasztalója, könyörögi érettünk!” Másik oldalon: Kereszt ezen aláírással: „In cruce salus.” (A keresztben üdvözül.)

3° harang. Szt. István király az egyik, szűz szent Imre herceg a másik oldalon.”

Németh Imre plébános úr javaslatát a „Főtisztelendő Káptalan kegyes tetszésére” bízta, s maradt a „Tekintetes Tisztartó úrnak alázatos szolgája”.

A tisztartó a javaslatot néhány apró módosítással „alázattal terjeszti be” február 27-én. Az első harangra így ajánlja a feliratot: „A szentbenedeki róm. hath. egyház számára öntettem a múlt évben ápril 6-án elégett harangok helyett. 1893.” A másodikon csupán az „Oh Mária” utáni felkiáltójelet hagyja el. A harmadik harang a két magyar szent képével változatlan maradt. Simig Rezső betérjesztésében szükségesnek tartja, hogy késcdelmes jelentése miatt (pedig csak 10 napról van szó), magyarázatot adjon. Közli, hogy „az árvízvédelem miatt hazulról távoznom kellett”. Az 1893 februári árvíz idején minden bizonynal az uradalmi javak védelmét, az értékek mentését irányította, vagy legalábbis ellenőrizte.

A főkáptalan a javaslatot már másnap, február 28-i ülésén elfogadta. Rákerül a megerősítés: „jóváhagyta Latinovics Decankananok”. (Németh plébános úr „tervezete” tehát kitűnően vizsgázott.)

A gyártó céget nem hátráltatta a március elején megérkező szöveg- és képrendelés. Március 31-én arról értesíti a tisztartót a gyár, hogy elkészültek a harangok, „csak a fekvő vas harangláb összeállítása eszközzendő”. Ehhez azonban szükségesek a méretek. Azt kéri, hogy „a templom építész fordulópostával” közölje a harangláb keresztmetszetét, hogy a „határidő betartható legyen”. Talán itt helyénvaló megemlíteni, hogy március 3-án két törött harang (228 kg és 122 kg), összesen 350 kg súlyú, feladatott a Walser cég címére bérmentesítetten a kalocsai vasútállomáson.

Május 13-án — az előző napon kapott érdeklődő levélre hivatkozva — közli a gyár: „a harangok elküldésre készen állanak”. Egyben azt is kéri, hogy a „felszentelés előtt hová küldessenek.” 15-én már fel is adja Budapest Józsefvárosban. A harangok felszentelésére természetesen még a felhúzás előtt sor kerül. Május 25-én 9 forintnál szóló nyugtát írt alá Török István „templomszolga” és Marcell Vendel — egyébként kalocsai főszékesegyházi sekrestyések — a „Szent-Benedeki három harangnak megszentelése körüli szolgálatokért és szükséges vászonért”. A főkáptalan május 26-án tartott ülésének kivonata tartalmazza, hogy a 9 forintot a szentbenedeki templom „építési alapból kifizettetni rendeltetik”.

A harangok számláját május 31-i keltezéssel készíti el a gyár. Valamelyest eltér az ajánlattól. A H hangú I. harang súlya 316 kg, a D hangú II. súlya 203,5 kg, a Fis hangú III. súlya 113 kg. Az ajánlat és a leszállított harangok súlya között alig van különbség. Mindössze 15 kg az eltérés. Az ajánlat más részei, a tartozékok minőségben és mennyiségben változatlanok a számlán is. Miután a 342 kg törött harangéretet 1 Ft-tal elszámolja a gyár, fizetendő összegként marad 1381 forint 50 krajcár. Ennyibe került tehát a három benedeki új harang.

A gyár azután, hogy a „szt. benedeki egyház részére szállított harangok felszerelési munkálatait” elvégezte, június 7-én benyújtja a számla kiegyenlítésének kérelmét. Külön érdekessége a levélnek, hogy ezúttal a tulajdonos (társtulajdonos) Walser Ferenc aláírása szerepel rajta. Az érseki főpénztár június 14-én fizet. Ezt „nyugtatja” 17-én újabb levélben a gyár, bizonyítva a számla kiegyenlítését.

A harangok felszentelése, felhúzása megelőzte az oltár összeállítását és az oltárkép beillesztését. Az oltárkép illetve a keret megrendelésére és árára mindössze annyi utal, hogy a január 20-i főkáptalani ülés jegyzőkönyvi kivonatának hátlapjára rá van jegyezve: „Oltár és kép keret 442 forint + 18 forint = 460 forint, 11 drb okmány”. Okmány azonban egyetlen

¹ A dunaszentbenedeki földrajzinév-gyűjtésben nem található a név. Vajon a népi emlékezetből teljesen kiesett volna a *Kun-féle tégláégető*?

² Az egykori barákai gőzállomás tájékán még ma is ismertek a *Gőzállomás: Gőzállomány; Gőzállomás-kertők: Gőzállomán-kertők* területet jelölő földrajzi nevek.

egy sincsen. Nemcsak, hogy megrendelő levél, árajánlat nincsen, hanem még nyugta sincs. (Pedig — mint ahogy eddig láthattuk — nagyon ügyelt a főkáptalan és a tiszttartóság a pénz felvételének a „megismerésére”.) Feltehető, hogy a kivonatra írtak valóságos tényeket, adatokat jelentenek, de sajnálhatjuk a homályban maradt részleteket.

Az aranyozó Hoppel mester augusztus 3-án a „Kir. szab. pécs—barcsi vasút” pécsi állomásán feladta az 5 láda „oltár készleteket”-et. A 251 kg súlyú szállítmány bérmentesítése 5 forint 80 krajcár, a kocsifuvart pedig 2 forint. Mohácsról már a Dunán is közlekedő gőzhajóval szállíthatták csak fel Uszódra vagy Foktóre (a barákai) gőzhajóállommásig az öt láda oltárkészletet.² Augusztus 17-én Simig Rezső tiszttartó (nyilván már a helyszínen, a benedeki templomban összeállítottan) átveszi az oltárt, amely „a tervnek teljesen megfelelően és csinos kiállításúnak találhatván”. Másnap, 18-án már Kalocsán keltezve felveszi a 430 forintos, az ellenértéket, és még 2 forint kocsifuvart „Ludvig Hoppel Vorgelder Fünfkirchen”, a pécsi aranyozómester.

Természetes, hogy a hiányzó (elkallódó, vagy máshova sorolt) iratok miatt nem ismeretes minden mozzanat. Amúgy is nagyon érdekes és tanulságos a leégett templom és plébánia újjáépítésének ügymenete. Nincs nyoma az iratsomóban annak sem, hogy mikor volt a templomszentelés, milyen ceremóniával zajlott le, de ez tulajdonképpen nem is tartozik már szorosan hozzá.

Néhány esztendő múlva száz éve lesz, hogy újra harang jelzi a napszakokat a benedeki katolikus templom tornyában — a hajnali, a déli és az esti harangszóval —, hogy hírt adjon jóról, rosszról, örömről, veszedelemről, életről és halálról a H—D—Fis hangú három benedeki harang.

De valóban h-moll akkord-e a három benedeki harang szava? Minden bizonnyal.

Kuczy Károly

Viszló község állattartása a XX. század elején

Borsod megye északi sarkában, a Bódva völgyében fekvő Viszló község mezőgazdálkodását 3 tényező határozza meg. Egyrészt: szántóföldjeinek értéke holdanként 5 aranykorona alatt marad; másrészt: éghajlata — az ország többi részéhez képest — hűvös, némely növényi kultúrák termesztésére kedvezőtlen adottságú terület; és harmadrészt: a falu távol esik a vasúttól. A legközelebbi vasútállomás a 15 km-re fekvő Torna, amely ma szlovákiai terület. A három tényező együttes hatása jelentős szerepet játszott a falu állattartása szempontjából.

A század elején kb. 60 család élt a faluban. A falu lakosságát egységesen a paraszti családok alkották. Nem voltak a faluban iparosok, kézművesek, kereskedők, sem más foglalkozást űzők. De volt a falunak papja, előbb Szedlák Sándor, majd Bobák János, továbbá volt tanítója: Juhász János. Ögróf Csáki Pallavicini Hipolitte és Rogernek volt birtoka a falu határában. A szatócs, Veisz Márton is beépült a falu közösségébe. Viszló nem volt önálló közigazgatási község. A jegyző a szomszéd faluban, a 4 km-re fekvő Rakaca községben volt.

Ez időszakban a falu határának csak az alsó, déli része volt a falu tulajdonában, a felső határban feküdt a Pallavicini-birtok, 300 hold föld. Az ögróf később tönkrement, birtokát 1909-ben elárverezték. Ekkortájt kezdődött a gazdák földvásárlása, s ehhez elsősorban az állattartás jövedelme adott lehetőséget.

A század első évtizedében — amint a kimutatásból is kiténik — a falu igen szegény volt. A kilencedbe, a kepebe aratók szorgoskodtak, törekedtek, hogy majd a magukéba arathassanak. Kondás (gulyneve: Jancsik) Lukács bácsi (87 éves) mondta el, édesapjára hivatkozva a következőket: „A gróf (az ögróftól nevezte így a falu népe) télen is munkát adott a falunak. Ekkor cséplették az emberek (a férfiak) a gróf termését. Reggelente mentek a gróf csűrjébe. A csűr földjére, hosszába lerakott kényeket hadaróval verték ki, utána kézírostával kirostálták a pelyvát. Vékával mérték ki a járandóságot. Minden 9. véka termés volt a cséplőé. Az emberek télen jártak fát vágni, erdőt ritkítani, tövist, galagonyát irtani. Ezeket a kivágott bokrokat hordták ki az esőmosta vájatokba, gödrökbe. Ezzel töltötték fel az utakat. Sokszor egész

télen a Katalin-tanyához tartozó erdőbe (grófi birtok) jártak ki az emberek (férfiak). A gróf az egész téli munkáért 7 q fát fizetett. Ennek árából lehetett tavasszal venni egy olyan egyéves bornyúcskát.”

A faluban a közepes, meg a jobb gazdáknak egy pár ökre volt. Ez volt a *cug* (az igavonó, a szekérrúdhoz fogott állat). A szegényebb gazdák egy pár tehénnel művelték a földjüket. Minden családnak volt tehene. Anyakocát nem minden család tartott. Akinek nem volt, az vett magának választott malackát a tavaszi vásáron, azt „javítgatta” egész nyáron, aztán cséplés után fogta hizóba.

A pásztorokat: csordást, gulyást, kondást Szent András napján fogadták fel. Ezek kivétel nélkül cigányok voltak. Szent György napján hajtották ki, aztán az időjárástól függően, október közepén-végén hagyták abba a legeltetést, megkezdődött a teletetés. A pásztoroknak a megállapodás szerinti juttatáson felül javadalmazása szokáson alapult. Nincs adat arra, hogy mikor jött szokásba a *nagypénteki*. A század elején születettek gyermekkorukból már emlékeznek erre a szokásra: nagypénteken reggel, amikor kürtölt a csordás, gulyás, kondás, nyomában járt a felesége bugyrokka, kosarakkal. Minden gazdaszony minden darab állat után adott neki kb. 20 dkg szalonnát, 1 tojást és egy szakajtó lisztet. Szokás volt még a húsvéti és a pünkösdi kalács adása. A bocskorpénz is járt az őrzésért, összege a gazdasági viszonyokhoz igazodott. Ősszel, amikor benedték az állatokat, járt az őrzőnek — az előzetes megállapodás szerint — 1/2 vagy 1/4 veka gabona. Minden marha után „járt” még a pásztorok egy fél kenyér, amelyet sütéskor adtak át. Ennek az adakozásnak nem volt neve.

A faluban 3-féle állattörzést rendezeserítettek. A *gulyát* igen korán, hajnali 4 órakor hajtották ki az Ubocsra, a falu délkeleti erdőjének tisztására. Egyes szarvasmarhacsoport volt. Volt benne tehén, üsző, tinó, esetleg ökör. A *csordát* később, 5—6 óra között hajtották ki a közelebbi erdőhöz, a Cseresbe. Ide „engedték ki” a fejősteheneket, a gyengébb bornyúkat, a bornyas teheneket. A fejősteheneket délben hazaküldték, azért is hajtották a közelebbi legelőre. Már tavasszal eldöntötte a gazda, hogy gulyába vagy csordába engedi-e az állatot. A disznókat — a csorda kihajtása után — *kondában* hajtották a legelőre. A szoptató anyakocákat is hazaengedték délben.

Az állatok gondozásának, ellátásának a paraszti gazdaságban rendje volt, s ez megmaradt a mai napig. Az ember (férfi) *megétette*: etette a szarvasmarhákat, a lovakat. Reggel és este megrakta az állat előtt álló jászol feletti rácsot takarmánnyal. Amikor már az *izéknél* (a törmlek) tartottak a marhák, akkor húzta a kútnál a vizet a gazda, megtöltötte a *válót* (vályú). A vízhozásban segíteni szokott a gazdasszony, vagy a legény (a gazda fia). Aztán, vagy még az etetés alatt kihányta a gazda a *ganáját*, *beajjazott* (friss szalmát szórt alájuk a földre), majd takarmányt hordott a szénatartóba, hogy legyen miből adni nekik a következő etetéskor. Végül megkeftelte az állatok szőrét. Csak a munkája befejezése után ment be a házba, ült asztalhoz, hogy maga is egyék.

A napi ellátáson túl is gondoskodott a gazda az állatokról. Elvitte megpatkoltatni a lovat, a szomszéd gazda segítségével levágta az ökrök, tinók, tehenek és üszők patáit: a süldő disznót búgni, a teheneket meg az üszőt folytatni vitte.

A gazdasszony megfejtte a tehenet, *megétette* a disznókat. Ha nem volt gazda a háznál, akkor a gazdasszony látta el a napi *étetést*, az állatok napi gondozását.

A gazda, úgy másfél éves korukban kezdte *szoktatni* a tinókat a járomhoz. Előbb csak „*járattatni vitték*”, azaz a *genge* (gyenge) állat nyakán lévő kötelet a járomba fogott állat köteleéhez kötötték. Ennek célja az volt, hogy erősödjön, szokjon az állat. Az ezt követő időszakban már járomba fogták a bornyút, de még *vezették*. A vezetést szántáskor gyermek is ellátta, hiszen a gazda az eke szarvát fogta, a közelből irányította a gyereket és a tinót. A lovakat is járatták, de azokat nem vezették.

Ha a *genge cugra* (igásjószág) maradt minden munka, akkor megpróbálta kímélni őket a gazda. Bizony gyakran előfordult, hogy a család gyalog ment a szekér után, hogy az állatot kímélje. Magam is láttam, hogy az emelkedőn felfelé haladva a család felnőtt tagjai tolták a szekeret, hogy könnyebben menjen.

Kímélték az állatokat akkor is, amikor vásárra készültek vele. Hogy melyik vásárra vitték az állatokat, az több körülménytől függött. Elsődlegesen az a szempont érvényesült, hogy áll a mezei munka? Másodsorban, milyen az utánpótlás? Harmadsorban, mennyi a takarmánykészlet? Negyedsorban (vagy elsődlegesen): mennyire sürgős, vagy fontos a pénz? — és így tovább. Megfontolást igényelt az is, ha az őszi vásáron eladják az állatot, nem eszi meg a téli takarmányt. Vagy fordítva: ha szűkös a takarmány téli készlete, akkor a felesleges állatot

elvitték a vásárra. Megfontolást igényelt az is, hogy az ősszel megvett gyengébb *cug* tavaszra megerősödjék. Sokszor ezek a tényezők alakították a vásáron a kereslet és a kínálat egyensúlyát. Az összes érv közül a legnyomósabb a takarmánykészlet volt. A téli tartás, a téli háztartás készlete olyan lényegbevágó körülmény volt, hogy mindent ennek rendeltek alá. Még az emberek szempontjából is döntő tényező volt, kitart-e a termés újig. Nem csináltak titkot abból, hogy a nagy családokból a *súdó jányka*, vagy a legény télre elment — sokszor messzire — *szózálni*. A századelőn sok legény nem nősült meg szüret után, nehogy az anyja felrója fiának, „télre éhes szájat hozott a házhoz”. A tavaszi házasságok ellen pedig az szólt, hogy „új előtt” (új, idei termés, új bor előtt) szűkében van a *komoró* (kamra), „nincs miből lakzit csinálni”.

A marhalevél-iktatókönyv 7. — az állatok rendeltetési helye — rovatából kitérnek, hogy hová szállították, hajtották az eladásra szánt állatokat. Az iktatókönyvet nagyon pontosan, megbízhatóan vezették. A következők rovat — az átirányítás — pedig arról is tájékoztat, hogy ismételt vásárolás esetén hová vitték az állatot. Összegyűjtöttem azoknak a helységeknek a nevét, ahová a viszlói gazdák állatokat adtak el. A falu két legjelentősebb vásárhelye: a 15 km-re fekvő Torna, és a kb. ugyanilyen távolságra fekvő Sepszi (Szepsi). Ma mind a két falu Szlovákiához tartozik.

A vásárra idejekorán készültek a gazdák. Hetekkel korábban hozzáláttak az állat *feljavításához*, azaz jobb takarmányra fogták. Ha tehette a gazda, ilyenkor szemes takarmányt is adott neki, hogy *képndüljön*. A malackáknak, az elválasztott *bornyúcskáknak* a gazdasszony gondosan készítette össze a moslékot. Ha volt rá mód, loccsintott bele egy kis savót, írórt, tésztamaradékot. Mert — úgy tartották — másként áll még a szőre is annak az állatnak, amit jól etettek. Az indulás előtt a gazda kiváltotta a passzusokat. Ha kimélni akarták a *genge* állatot a hosszú úttól, akkor székérre rakták. Az elválasztott borjúk, malacok esetében került erre sor. A malacokat *ferslókba* (láda) rakták, betették a *saroglyába*. A gazda *felkapó ruhát* — a hétköznapi és az ünnepi ruha közötti öltözet — öltött magára, a lapos üveget a zsebibe tette, felült az ülésre. A gazdasszony sok esetben pogácsát sütött, hogy legyen mint tenni a tarisznyába. Ha nem sütött, akkor kenyeret és szalonnát tett be útravalónak.

A vásárok rendszerint nemcsak állat-, hanem kirakodóvásárok is voltak, ezért sokszor az asszonyok is elmentek. Az asszonyok összegyűjtötték a túrórt, a tejfölt, a tojást, a vajot. Ha úgy adódott, vásznat, zsákokat, *korcosokat* is vittek eladni. A kapott pénzt többnyire „elcifrálkodták”: vettek ruhaneműt, háztartási eszközöket, cserépneműket, kézimunkázáshoz himzőfonalakat, pamutot, ruhaanyagaikhoz csipkét, pántlikát, rojtokat stb. Az asszonyok csak akkor ültek az ülésre, ha *vót hely*, ha nem volt, akkor a székérderekbe ültek, a *jányok* a székérderek oldalára. Általában több gazda *összebeszélt*, együtt mentek a vásárra. Az indulási idő a távolságtól függött. Voltak olyan vásárok, ahová (pl. Nagyida, Jászó stb.) elző este, holdfeltekor indultak. A közelebbi vásárokrá gyalog vezették az állatokat. A gazdák nem akarták kihajtani, kifárasztani a *mustrára* tett állatot, ezért inkább kicsit hamarabb, korábban indultak, pihengettek az úton. Ha száraz volt az idő, ha jól ismerték az utat, akkor a mezei úton, rövidítve a távolságot, indultak el.

A vásáron mustrálgatni kezdték az állatokat. Ha tetszett a vevőnek, akkor körbejárta, méregette, mint manapság a művészeti alkotásokat. Alaposan szemrevételezte az állását, az inait vizsgálta, nem húzták-e meg? A hasát nézte, nem fúvódott-e fel? Pár lépést járatta, nem húzza-e magát? A szőrért figyelte, nincs-e valami nyavalyája? A fogait mennyire öregek? Aztán ha úgy döntött a vevő, hogy vásárt csinál, akkor alkudni kezdtek. Nem is volt az komoly vevő, de komoly gazda se, aki ne alkudott volna. Ha kialakult az árát, akkor egymás tenyerébe csaptak. Ha ott tartottak az üzletkötésben, hogy az árral közelítettek egymáshoz, de mégsem állapodtak meg, akkor előfordult, hogy a vitatott különbözetet *kettévágták* a becsületre utaló felszólítással. Utána a kocsmába mentek, áldomást ittak, amit az eladó *állt* (fizetett), mivel ő kapott pénzt.

Az állatért kapott pénznek helye volt. A nagy álmhoz, a föld vásárlásához jelentettek alapot ezek az összegek. Ha több állatot, vagy egy pár magyar ökröt adott el a gazda, felcsillant a remény. Az eladás után újabb növendékállatot neveltek, és bizakodtak. Amikor aztán azt is eladták, a pénzt az előzőkhöz tették. Gyűjtöttek, gyűjtöttek és nélkülöztek szakadatlanul. Végül vettek egy *parcellát*. Utána újból kezdték a küszködést, megint vettek egy parcella földet. A miénken dolgozni, magunknak küszködni! — ez volt minden ember vágya. A „gazda lesznek” reménye még az is kibozta az emberekből, még e század elején is,

hogy ha muszáj, az ekét is meghúzták, hogy kíméljék azt a gyenge tinót. Hiszen az ökröt azért adták el, hogy megvehessék az ebben vagy abban a dűlőben felparcellázott föld egyik darabkáját.

Az állatok árából vették a gazdák a földjeiket. Ennek a földnek a terméséből és a verejtékükből — hiszen 3 aranykorona körüli értékűek ezek a földek — építkeztek az 1920-as évek második felében. Így vette fel mai arculatát a falu. Nem kapzsiság volt ez a törekvés, hanem a szolgaság tudatos elutasítása, az önállóságra törekvés, a független élet utáni vágy. A föld tulajdonérzete adta a parasztság létbizonyosságát. A megalázás, az elutasítás elől menekült a paraszt ebben az iszonyatos erő, megpróbáltatást igénylő munkába. Az erejét pedig a „gazda lesz a fiamból” eszme élte, és újból ez hívta életre. Úgy beszélnek majd hozzánk és velünk, ahogy egy gazdához való a beszéd. A falu minden családfője el is érte, hogy gazda lett belőle. Persze ezután is megőrizte paraszti jellemét. Bárkivel találkozott — úgy találta illendőnek — levette kalapját, kucsmáját, meghajolt, szerényen várt, előre köszönt, megvárta míg megszólítják és várta, hogy emberhez méltó választ kapjon.

Viszló megőrizte a „békebeli évek” képét, hangulatában azonban megváltozott. A falu határában ma a szomszéd falu termelészövetkezetének gépei dolgoznak.

Dr. Kisida Erzsébet

Jókai- emlékszoza és tájház. A Bükk-hegység északi vonulatának erdővel koszorúzott völgyében fekszik az irodalomtörténeti nevezetességű Tardona. A kis hegyvidéki település az 1848—49-es szabadságharc leverése után Jókai Mórnak nyújtott menedéket. Jókainé kérésére a kocsisnak öltözött Rákóczi János, Kossuth titkára bricskán menekítette ide az író, aki Rácz Endre és Csányi Benjamin otthonában tartózkodott. Jókai Mór innen sétált fel a dédesi vár romjaihoz és a Bükk egyéb helyeire. Megszerette a környéket, s A barátfalvi lévita című regényében meg is örökítette. „Egy nyáron, egy ősszel, egy télen bujdostam én ezekben az erdőkben, üldözöttje a hatalomnak ... Tudta mindenki, hogy bujdosó vagyok, senki sem árult el. A falut Tardonának hívják.”

(Kerékgyártó Mihály)